

VII. L E V É L.

*Költ Komáromban Mind Szent Havának
24. Napján.*

A⁹ régi Görögök nagy tiszteletet adtak azoknak holt testeiknek, a' kik a' Hazáért való hartzokban estek-el. — Azt írja Thucidydes, hogy három napokon egymás után ki-tétették azoknak tsontjaik a' szemlélésre, és a' lakofok hintettek azokra minden féle rózfákat 's drága illatú szereket. Azután Cyprus fából készítettetett koporfókba helyheztették 's a' Városnak leg-szebb Hos-tatjában el-temették, és a' leg-tiszteletebb 's leg-böltsebb személy, egy ditsőféges Órátziót mondott ditséretekre. Egyszer a' többek között Pericles válaftatván-ki e' végre, az ő sebes víz módjára tsergedező hathatós édesen szóllása, minden jelen-valókat a' könnyúllatáig meg-illetett. De mikor Miltiades tíz ezere magával Dáriusnak száz ezerből álló táborát a' Marathon mezején meg-verte, ennek a' ditsőféges győzödelemnek örök emlékezetére, a' hartzon el-esett Athenásbéliek nagy pompával a' győ-

G zö-

zödelem' helyén temették-el, és Ofzlopokkal tiszteltettek-meg. — —

Mitsoda tiszteletet nem érdemelnének mi tőlünk is azok a' meg-rettenhetetlen Vitézek, a' kik Hertzeg Kőbúrg bölts vezérlése alatt a' Török Fő-Vezérnek ötförte számofabb Seregét, Septembérnek 22-dik napján, Oláh Országban, tizen-egy óráig tartó viaskodások után ditsőfégefen meg-verték, 's ezen győzödelmekkel amaz öreg Hérónak Loudonnak nem tsak Belgrád meg-vételére, melly Octobernek 8-dik napján meg is lett, hanem több szérentsekre is útat készítették! — Mindenek meg-vallják, hogy valamint az elébbenieknek, úgy ennek a' győzödelmeknek is leg-nagyobb részét vitéz Magyarainknak köszönhetjük. — Örülj Kedves Hazza! hogy illy fíjakat szültél, a' kikben halhatatlan Eleinket élve láthatjuk, 's a' kiknek kofzorúkkal ékeskedő, homlokokra, ha ma *Hunyadi* vagy *MATYAS* Király fel-támadhatna, maga e' szókat írná-fel:

Magna refertis

Facta Patrum, laudesque Gentis.

Kitsoda a' közzülünk, a' kinek az édes öröm miatt ne repdesne szíve, mikor látja hogy még a' Német Újságok is a' mi Gyalogjainknak, Húszárjainknak 's azoknak Tisztjeinknek majd hihetetlen bátorfágoknak,

's vi-

's vitézfégeknek le-írásával rakva vagynak? Kitsoda ne tapsolna örömében ama' Hazánk' hazna 's ditsőfége mellett mindenkor szentséfen hartzoló három Generálisoknak, *Karajtzainak, Mészárosnak, Képirónak* tsak Neveknek említésekre is, a' kik méltók vólnának arra, hogy ugyan azon fundamentom köre, hármás márvány oszlopot emelne a' Haza számokra? —

A leg-első Hunnusok' történetiből némely Anekdoták, és azoknak szordásai.

Nem szűklég, hogy Ősi Nemzetünk' történetit azon Scithiaiak' történetivel ditsőitsük, kik *Justinus* bizonyosága szerént (2-dik könyv. 2-dik rész.) Északon mészfe el-terjedtek, 's egy részről *Pontus*, másfelől a' *Rifeus* hegyektől, hátul megint *Asia*, és *Fáris* folyó által környékeztettek; mivel a' Tudósok vélekedések szerént, ezen egész mészfe ki-terjedt tartomány-béliek, ámbár szóllásban 's eredetben különböztek is, esméretlenségből a' Görög írók-által, mind Scithiaiaknak neveztetek: mind-azon-által Hunnus eleinknek bizonyos Históriáját a' Kínai kéz-írások' segítségével Kristus Urunk születése előtt két száz tíz esztendőkkel elébb kezdhethük. Ezek a' mostani *Nagy Tatar Országban* (*Tartaria magna*)

uralkodtak az *Irdiskus* vizétől, egész *Amur* folyóig, és rólok sok jeles Történeteket jegyeztek-fel a' Kínai kéz-írások. Ezek ellen Kristus Urunk születése előtt két száz tizenöt Esztendővel, (annyira el-hatalmasodtak régi Elejink) kényszerítették a' Kínai Tsászarok Északról egy közfikla-falat építtetni, mellynek 45. lábnyi a' magassága, 20. a' szélessége; 's minden száz lépésnyire szántalan tornyokkal meg vagyon erősítve; 250. német mért-föld a' hosszúsága Északról Napkeletre; 's egy részről szörnyű hegyektől kezdődvén, más felől a' Tenger-kebelig (*Sinus*) terjed. Tizen öt Esztendőig építtetett, még *Chihoamtius* Tsászár alatt elkészült. Ezen híres falakat elsőben *Tamerlán*, ki amaz örök emlékezetű *Hunyadi János*sal egy időben 's barátságban élt, haladta-meg 1397. Esztendőben.

Ezen említett *Chihoamtius* Kínai Tsászárral egy időben élt *Teumannus* Hunnufok' Fejedelme, ki első, kiről bizonyosabbat tudunk. Minden régi Hunnus Fejedelmek között leg-inkább el-híresedett *Meteus* ezen *Teumannus*nak fija. Ezen *Meteus* Mostohája' intselkedése által az országlástól eltiltatván, fegyvert fogott az atyja ellen; az ő fel-segítésére önként magát ajánló állhatatlan népnek, az mondatik, hogy hozzá való hívségét azzal próbálta-meg: hogy ki
ki

ki, a' ki ő mellé akar állani, elébb az ő hitves tárfát ölje-meg, mellyet oly hirtelenféggel meg is tselekedtek, mintha azon ártatlanok a' halálos büntetést leg-tökéletesebben meg-érdemlették volna; ekképpen az egész Nemzetsége fel-áldozásával az országlásra emelkedvén, első vólt ki magát *Tánjousnak*, az az, Ég' fijának, de melly akkor annyiban vétetett, mint mi nálunk a' Király vagy Tsálfzar, nevezette; ezen név minden maradékira által költözött.

Loachámus, ki Kristus Urunk' születése előtt 174. Esztendőben országolt, ezen Meteusnak fia; a' néki adót fizető Kínai Királyokhoz ezen névvel szokott élni: *A' Hunnufok' nagy Tánjousza, ki az ég' 's föld-től eredett, és a' Nap' és Hóldtól a' Királyi-székre helyhezttetett.* *Tvechienfust* a' Tatórok' Királyát, az ütközetben rajta diadalmaskodván, el-fogatta, és feje kaponyájából poharat tsináltatván, nagyobb inneplésekkor ezzel szokot élni az italtra.

Tcietiheus Kristus Urunk születése előtt 96-dik esztendőben meg-halálozván, két fujaira szállította birodalmát, az első a' napkeleti *Hienvám* vólt, a' másik a' Lovaság' Fejedelme. Az elsőt illette ugyan az uralkodás; de mivel távol létében azon hír terjedett-el felőle, hogy halálos betegségben gyötrődnek, az Ország' Nagyjai e' kisebbik

Hertzeget emelték az országlásra; tartván ne talán a' várokozás az Ország' kárára alkalmatofságot szolgáltatson. Midőn éppen leg-nagyobb pompával a' birodalomra emeltetnék, meg-érkezett az öregebbik Hertzeg, kinek *Holokous* vala neve, 's kit az ország-lás illete. Már féltek az Ország' meg-hasonlásától, és a' Testvérek közt esendő vizsgálva vonástól mindnyájan. De el annyira meg-egygyeztek ezen két Testvérek, hogy eggyik a' másikat erőltette az országlásra; míglen valóban a' nagyobbik a' kisebb által az Ország' kormányozására reá is kényszerítettetett. — — Ez annál ritkább példa, ditsőbb tselekedet, mennél közönségesebb az, kivált a' régi időkre nézve, hogy a' Korona Hertzegek jobbara az Országlásra erőszak 's fegyver által szoktak törekedni. Meg-halálozván *Holokous*, Fija előtt ezen Testvérjét tette Tánjousá. — Ezen testvéri szerezetnek több példáit is olvashatjuk az első Hunnufok' történetiben.

De leg-nagyobb figyelmetességet érdemelnek a' Hunnufoknak szokásaik. — Nemzetségekre vóltak el-ösztvá, és minden Nemzetségnek vólt egy Vezérje. Ezen minden Vezérekén egy uralkodott, kit *Tánjousnak* neveztek. E' mellett uralkodtak mind a' Nap-keleti, mind a' Nap-nyúgoti birodalomnak részén mások alább valók, kiket a' Kínaiak

naiak magok nyelveken *Hienvámok*nak, a' Hunnufok megint *Busci Thuscinak*, az az, bölts Királynak neveztek. A' Nap-keleti *Hienvám* bal kézzel, mint betsefebb helyel szokott tiszteltetni, és a' *Tánjousnak* örököse vólt, valamint a' *Dauphin* Francia Országban a' Királyfágnak. Más Igazság szolgáltató Törvény-székek 's Tisztiségek is vóltak. Minden Tisztiségek, ki-vévén a' *Hienvám*fágot, örökül maradékról maradékra szállottak. — — Minden Esztendőnek első hónapján a' Fejedelem udvarába gyülekezvén, az ő Idveségéért pompás áldozatot mutattak-bé, melly szép szokásban a' Keresztényeket is meghaladták. Ötödik hónapban ismét az ég' 's földnek, a' jól-tévő lelkeknek, az atyjok lelkeiknek új háládatos áldozatot mutattak-bé. Ebből ki-tetszik, hogy a' lélek' halhatatlanágát hitték; noha ez abból is bizonyos, mivel abban a' vélekedésben vóltak, hogy valahányat megölnék az ellenségből, mind annyian fognak nekik a' más világon szolgálni. Tavasziál a' feregek, nyájjak 's tsordák vizsgáltatálát (lustrum) tartották. A' gyermekek' nevelése a' fegyver viselésre, a' tolvajlág' és gyilkofság' kerülésére intéztetett leg-inkább. A' Szülék nevetlen gyermekeiket ki szokták a' mezőre vezetni nyilazni, és egereket 's patkányokat lövöldöztettek velek,

azoknak, kik ezen gyakorlásban alkalmasságokat ki mutatták, másképp' is a' fegyver viselésre elég erősek lévén, nagy pompával kard köttetett oldalokra, mellyet vitéz-kötésnek hívták. A' fegyver viselésre alkalmatosnak ítéltetni szörnyű ditsőségnek állíttatott: a' külömb féle feregek a' lovaknak fíznek által külömböztettek-meg.

Két szokások vólt nékiek közönféges, mellyek ő nálok különös gyorsaságra és vitézfégre szolgáltattak alkalmatosságot. Az első vólt az, hogy a' meg-öltt Ellenfég' tete-miből ditsőségnek okául kard', kés' nyeleket, kotzkákat, gombokat, 's más kézfűleteket szoktak készíteni, melly onokákról onokákra által-költözött, főt az aszfzonyok is némi némű ékecségeket tsináltattak magoknak a' férjek által meg-öletett ellenfég' tsontjából, és azt hordozták, hogy vitézfégek' ditsőfége füzntelen szemek előtt forog-na. Második vólt az, hogy a' ki pajtásának el-esett testét a' hadból visszra ragadhat-ta, annak örökségét el-nyerte; és talán a' Törökök, kiknek Fejedelmi a' Hunnufokkal egy eredetűek, innen tartják-meg még ma is ezt a' szokást.

Leg-nagyobb gazdagfágok a' marha tsordákban és más nyájokban állott; ezeknek őrizetekre alkalmaztatták a' foglyokat. Eleintén tsak hússal és téjjel tápláltak ma-

gokat, és bőrrel ruházkodtak, de ezen szokáfoktól már *Lóachámus* idejében el-állottak, a' Kínaiakkal való közöfülésben megpuhúlván, végre már gyermekeiket is a' *Kínaiakhoz* küldötték oskolába. — — A' hóltak tetemit, kinek kinek érteke szerént, fel-ékesítették, tsak lapos sírba temették, hogy meg ne esmértefsék a' temetés' helye. Gyakorta a' nagy érdemü Férjfijak' temetése felet baj vívó játékok is, mellyben, kardal, ököllet szokták egy mást próbálgatni, adatattak. *Lásd M. Deguines Histoire generale des Huns. Severini. Koppi.*

Pozsoni Szemináriumból. F. Gy.

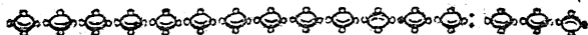
A' Találós Mese vólt *Saturnus Planéta*; a' Rejtett Szó *Halál*, melly mint Hal úszik.

Találós Mese.

Hús nem vóltam, húsból lettem,
 Hogy már húsom el-veztettem,
 Meg-metélik testemet.
 Meg itatnak, tántzoltatnak,
 Sok jót rofszat koholtatnak,
 Sokra veznek engemet.

Szathmárról,

Rej-

Rejtett Szó.

Néha vas a' tetemem, de fa többnyire, vé-
le szoritok.

Hét réfzem: mellynek hárma te lenni ne
vágyj.

Hármat kívánnak fokak; én pedig örök
erőfen.

Illendő rendet tartani hárma fzeret,
A' négy, 's öt végfő dúlást fene módra
kiáltoz,

Hat ha leszesz igazán, már unalommal
efzel.

*Hogy kell az (Erde Apfel) Krumpliból
vagy a' földi-almából kenyeret sütni.*

1. Hámozd-meg estve a' Krumplit, vag-
dald apróra 's tedd ázni friss vízbe. —

2. Más nap rakd üstbe vagy nagy fa-
zékba annyi vízzel a' mennyi fel-érij, 's ad-
dig főzd, míg a' főtt kásához hasonló nem
lesz'.

3. Mikor annyira meg-hűlt, hogy a' ke-
zed a' melegségét el-állja szürd, vagy dörzföld-
által sűrűtske szitán tekenőbe, estve tedd-
belé a' kovászt, 's dagaszd-meg annyi lisztel
a' mennyivel annyi búza tészttát dagasztanál-
meg, de egy tsepp vizet fe tölts rá.

4. Hagy-

4. Hagyjad így állni 9. vagy 10. óráig éjtzakán-által; reggel dagafzd-meg újra minden víz-nélkül annyi lisztel, míg meg keményedik.

5. Tartsd melegen 3. vagy 4. óráig, azután vedd jól bé-fütött kementzébe, mert nagyobb meleget kíván mint a' búza-tészta. — Annál kedvesebb ízű lesz' a' kenyér, ha a' fón kívül kömény magot is hintesz a' tészta-ba.

Hogy kell a' Krumpliból Keményítőt csinálni.

1. Válogasd-ki a' leg-nagyobb Krumplikat, 's vas reszelőn reszeld által egy vizes dézsába, mellybe tölts előre tiszta vizet.

2. Minekutánna eleget reszeltél, szűrde le tsendefen a' felit a' víznek, hogy a' vastag haja ki-menjen, a' szépe pedig fenéken maradjon, vagy pedig valamelly ritka szítán szűrde által egygyik edényből a' másikba.

3. Készíts nagy zatskót gyóltsból, tedd abba a' mi a' szítán által ment, 's nyomogasd-ki kezeid alatt, a' mi a' zatskóban marad öntsd félre mert a' roszsz. Így tselekedjél háromszor egy más után.

4. Mikor így minden seprejétől el-választatott, tedd tekenőbe, tölts tiszta vizet ra, és rázd-meg vagy mosd-meg benne. Azu-
tán

tán mikor a' krumpfli egészen fenékre ment, fürd-le tsendefen a' vizet róla. Azután tölts ismét friss vizet reá, mind addig, valamíg a' róla le-szűrt víz egészen tiszta nem lesz', mintha rajta se lett volna. Ebbe pedig bele kerül három nap, ha jól akarod.

5. A' tekenő fenekén lévő 's már egész hó színű keményítőt nyomogasd-meg kétfzer háromszor tiszta ruhával, ez ki-szívja ha még valamelly motsok maradt volna benne. — Azután rakd tiszta deszkára, vagy azon felyül tett ruhára, szárasd-meg a' napon. — Így igen szép keményítőd lesz', 's nem szükfég hogy kivált drágaság idejében a' tiszta búzát vesztegesd arra. —

A jó bor etzetnek hasznai, 's tsinálása módja.

1. Sok jó ételt lehet vele készíteni, 's a' mézár-székből hozott még kemény húst lehet vele puhítani, ha azt etzetes ruhával bé-takarod.

2. A' nyári hévségekben egy ittze etzet öt annyi vízbe töltetvén, hívesítő 's egészséges ital.

3. A' ki nagy hidegben útax, igyon reggelenként egy pohár erős etzetet, 's ne féljen a' meg-fagyástól.

4. A' ragadós és veszedelmes betegségekben jó izzasztó.

5. Ha

5. Ha a' fogad fáj, tarts szádban meleg etzetet, 's enyhül a' fájdalom.

6. Ha kezed vagy lábod' meg-vágtad, mosd-ki etzettel, vagy kösd-bé etzetes ruhával, 's el-áll a' vére.

7. Az ájúlásokban használ, ha etzetet tartasz a' beteg órra alá, 's vak szemeit vele kenegeted.

8. Pestisben 's ragadós nyavalyákban hints etzetet tüzes szenekre vagy meleg kövekre, ennek párája meg-őrzi a' beteg körül forgókat.

9. Mikor valamelly Városban a' himlő vagy vér has uralkodik, háromszor négyszer füstöld-ki egy napjában szobádat 's kamarádat etzettel; 's ugyan azzal öntözd a' padimentumot is, úgy nem közelít házadhoz a' dögleletes nyavalya.

10. A' kinek a' füle zúg, tartsa azt forró etzetnek párájára, egy lepedővel betakarván fejét.

11. Mikor a' szobában a' mésznek vagy penésznek büdösége érzik, leg-jobb azt is etzettel üzni-el.

A' jo etzet' tsinálása' módja. Lehet azt serből, gyümöltsből, vad körtvélyből és fok egyébből is tsinálni: de leg-jobb a' bor-etzet. — Erre kettő kívántatik, t. i. hogy jó ágya légyen, 's meleg helyen álljon. — Az ágya tsinálja a' forrást, a' melegfég pedig

dig öregbíti azt. — Szedj öszve frissen sült vagy pergelt kenyér hajakat, öntözd-meg erősen etzettel, míg meg-lágyúlnak, azután szárazd-meg, ismét öntözd-meg és szárazd-meg, így tselekedjél háromszor vagy négyszer. Azután rakd ezeket a' hordóba vagy más edénybe, mellyet előre etzettel moss-ki; töltsd-rá a' romlani kezdett borodat, de előre forrald-meg, 's hidegen töltsd-rá. Tartsd az edényt meleg helyen.

Hús' étel.

A' hús egészséges, ha mértékletesen él vele az ember; de jó gyomrot kíván. Sokan a' betegeknek 's kis gyermekeknek húst adnak, abból a' bal-vélekedésből, hogy az által erősödnek; de az ilyeneknek gyomrok elégtelen lévén annak meg-főzésére, megpenészedik 's meg-rothad a' hús, és hozzászab betegséget okoz. — Valami egyszer kövér, ártalmas a' gyermekeknek. — Mivel az oktalan állatok, valamint az emberek, fok féle betegségek alá vettették: igen vigyázóknak kell lennünk az ő húfokkal való élésben. — *Alenconban* Frantzia Országban nem igen régen, egy szegény nap-szamos nyóltzad magával hirtelen le-betegedett, mindenik zöld vizet hányt, nehezen lélekzött, 's nyelve öszve sült a' belső hévfég miatt

att. A' szomszédok *Dénos* Orvos Doktorért futották, a' ki is mindjárt észre vette, hogy mérget ettek, 's egygyen kívül mindnyájokat az életre vízfűzä hozta. Azután tudódott-ki, hogy harmad nappal az előtt, egy betegen le-váगतott tehénnek tüdejét és szívét ették-meg, melly miatt mind a' nyóltzan meg-haltak volna, ha a' Doktor öket jókor nem érte volna. — Még a' gözölgése is a' beteg marhának ártalmas lehet, kivált a' gyenge tüdejü embernek. Meg-esett, hogy a' kik a' lép. gyúladásban kínlódó marhákat meg-nyúzták, nem tsak szörnyü forrófág vette elő azokat, hanem némellyek meg is haltak. — Nem régen Német Országban egy faluban, két ház népek egészen ki-haltak azért, hogy olyan tehénnek tejével éltek, a' kit a' veszett kutya meg-hárapott vólt. 1716-ban a' Parisi Mészárosoknak Tzéh-mesterek *Dübü*, a' ki igen gazdag ember vólt, tizenkét ezer Tallérra, kilentz esztendei számkivetésre, 's a' mi leg-gyalázatosabbnak tartattatott, a' nyakába akasztatott kötéllal, kezébe tétetett égő fáklyával, terveden való Ekkléfiá' követésre büntettetet azért, hogy egy döglött marhát méretett-el.

Bámúlással lehet olvasni, miképpen vígyázott Mozsés a' Sidóknak egészségekre minden Törvényeiben, mellyeket adott a' hús'-ételről, mosódásról 's egyéb tzeremóniákról, mellyeknek ha mi okait nem tudjuk

is,

is, de igen szükségesek voltak azok, ahoz az időhöz, helyhez 's Nemzethez alkalmaztattak: úgy hogy tsak e' tekintetben is a' bölts Törvény-tévő Mózsés, a' mi tiszteletünket meg-érdemli.

Hír-adás.

Még minekelötte m. b. T. Nagy István Uram a' *Magyar Athénás'* meg-bővítésére való szándékát a' Nemes Közönséggel az Újság Levelekben közölte; már az előtt jóval fok Gyülyteményekkel meg-bővítettem volt én azon Munkát, 's kértem is Eö Kegyelmet, hogy hagyja énnékem közre bostátását; de nem akarta. Már most, hogy a' nevezett T. Úr a' halál által ezen hasznos munkában meg-gátoltatott; újra hozzáfogtam ezen Könyvnek minden lehető bővítésekkel leendő ki-adására. A' melly is hogy annál tökéletesebb legyen; szívetettel 's egész bizodalommal kérek minden jó Hazafijakat, valakik e' dologban segítségemre lehetnek, hogy Nemzetünk' javát 's Literatúránk' gyarapodását tartván előttök, a' magok Jegyzéseiket. Jó'sef napig, vagy Póstán vagy más jó alkalmotoság által velem közleni ne sajnálják. —

Írtam Kolosváron,

Septembernek 22-k napján 1789.

Szatnmári Pap Mihály
Profeslor.